international symposium on bahauddin naqshband and naqshbandiyya

المؤتمر الدولي لبهاءالدين نقشبند و النقشبندية

ULUSLARARASI BAHÂEDDİN NAKŞİBEND VE

NAKŞİBENDÎLİK

sempozyumu

AÇILIŞ

02 Aralık 2016 14.00

Haliç Kongre Merkezi

Sütlüce Mah. Eski Karaağaç Cad. Beyoğlu/İstanbul 0 (212) 311 11 11

03-04 Aralık 2016 10.00

Bağlarbaşı Kongre ve Kültür Merkezi

Selâmiali Mah. Eski Bağlarbaşı İETT Garajı, Bağlarbaşı/Üsküdar İstanbul 0 (216) 310 74 74

www.naksibendiliksempozyumu.org

KATILIMCILAR (İsim Sırasına Göre)

Abdulcebbar KAVAK (Yrd. Doç. Dr.)
Abdurrahman ACER (Arş. Gör.)
Abdürrezzak TEK (Prof. Dr.)
Adem Ergül (Dr.)
Ahmet Cahid HAKSEVER (Prof. Dr.)
Ahmet KARATAŞ (Doç. Dr.)
Ali AK (Araştırmacı)
Ali ÇOBAN (Yrd. Doç.)
Ali NAMLI (Doç. Dr.)
Arin ERMATOV (Doç. Dr.)
Arthur BUEHLER (Prof. Dr.)
Bakri ALADDIN (Prof. Dr.)
Dilaver SELVİ (Doç. Dr.)
Ekrem Buğra EKİNCİ (Prof. Dr.)
Ergün YILDIRIM (Prof. Dr.)
Ethem CEBECİOĞLU (Prof. Dr.)
Fatih ÖZKAFA (Doç. Dr.)
Fatih Yıldız
Ferzende İDİZ (Yrd. Doç. Dr.)
Fozail Ahmad QADRI (Prof. Dr.)
H. Kâmil YILMAZ (Prof. Dr.)
Halil BALTACI (Yrd. Doç. Dr.)
Halil İbrahim ŞİMŞEK (Prof. Dr.)
Halim GÜL (Yrd. Doç. Dr.)
Hikmet YAMAN (Doç. Dr.)
İbrahim BAZ (Yrd. Doç. Dr.)
İrfan GÜNDÜZ (Prof. Dr.)
İsmail BİLGİLİ (Yrd. Doç. Dr.)
Kutbettin AKYÜZ
Mahmud Erol KILIÇ (Prof. Dr.)
Mehmed Akif KÖSEOĞLU
Mehmet Saki ÇAKIR (Dr.)
Metin İZETİ (Prof. Dr.)
Muhammad Iqbal MUJADDIDI (Prof. Dr.)
Muhammed Akif KOÇ
Mustafa KARA (Prof. Dr.)
Nadirhan HASAN (Doç. Dr.)
Necdet TOSUN (Prof. Dr.)
Necdet YILMAZ (Yrd. Doç. Dr.)
Recep Şentürk (Prof. Dr.)
Resul KESENCELİ
Reşat ÖNGÖREN (Prof. Dr.)
Safi ARPAGUŞ (Prof. Dr.)
Samir VİLDİÇ
Semih CEYHAN (Doç. Dr.)
Sherzodhon MAHMUDOV (Dr.)
Süleyman DERİN (Prof. Dr.)
Vahit GÖKTAŞ (Doç. Dr.)
Veysel AKKAYA (Yrd. Doç. Dr.)

HÜDAYİ VAKFI | İSTAM | İLAHİYAT FAKÜLTESİ | ERKAM RADYO | ALTINOLUK

HARPUTLU MÜFTÜ KEMÂLEDDİN EFENDİ'NİN TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ ve MÜRŞİDİ İMAM EFENDİ'NİN KENDİSİNE YAZDIĞI BİR MEKTUP

Doç. Dr. Ahmet KARATAŞ*

Nakşibendî tarikatının Hâlidiyye kolunun kurucusu olan Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin (v. 1242/1827) tasavvuf öğretisi ve anlayışı yüzlerce halifesi vâsıtasıyla başta Osmanlı Devleti olmak üzere İslam topraklarının bir çok noktasına ulaşmış, devirlerinin önde gelen ulemâ, umerâ ve eşrâfının bu kol altında toplanmasına vesile olmuştur. Hâlidiyye'nin en çok nüfûzu altına aldığı alan Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları Kuzey Irak ve Anadolu'nun güneydoğusudur.[1] Hâlidîlik bu geniş bölgede asırlardır hâkim tarikat olan Kadiriliğin tesirini kırmış, aşiretlerin bölük bölük Halidiliğe geçmesiyle bölgenin dinî ve sosyal hayatına yön verir hâle gelmiştir. Hâlidiliğin Nakşibendiyye'nin şeriatı önceleme, zikr-i hafî gibi geleneksel uygulamalarını benimsemesi, Hâlid Bağdâdî'nin Kürt olması gibi unsurlar dindar bölge halkını birlik içinde hareket etmeye yöneltmiştir. Osmanlı da birlik ve beraberliğe en muhtaç olduğu XIX. asırda ve XX. asrın başlarında özellikle aşiretler üzerinden halkın devlete mutlak olarak bağlılığını sağlamayı Hâlidilik üzerinden hedeflemiştir.[2]

El`azîz'de Hâlidîlik Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin halifesi Şeyh Ali Sebtî Efendi (v. 1287/1870) vâsıtası ile yayılmıştır. Aslen Mardinli olan Ali Septî Efendi Hâlid el-Bağdâdî'ye 11 yıl hizmet edip icâzetini aldıktan sonra bizzat onun emriyle El`azîz'in Palu kasabasına irşâd gâyesiyle gönderilmiştir. Şeyh Said'in de (v. 7 Zilhicce 1343/29 Haziran 1925) dedesi olan Ali Septî Efendi

* Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (E-posta: karatasahmed@gmail.com)

[1] Hamid Algar, "Hâlid el-Bağdâdî", *DİA,* İstanbul 1997, XV, 283.

[2] Geniş bilgi için bk. Itzchak Weismann, *Nakşibendilik* (trc. İrfan Kelkitli), İstanbul 2015, s.179-212.

burada vefât ettiği 1871'e kadar 45 yıl kalmıştır.[3] Onun yetiştirdiği onlarca halifeden birisi Palulu Şeyh Mahmud Sâminî'dir (v. 1315/1898).[4] Mahmûd Sâminî Efendi'nin talebe ve halifeleri arasında en dikkat çeken isim İmam Efendi diye bilinen Osman Bedreddin Erzurumî'dir. Osman Bedreddin Efendi 1274/1857-1858'de Erzurum'da doğmuş, 93 Harbi'ne (1293/ 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) tabur imamı olarak iştirâk ettiği için İmam Efendi diye meşhur olmuştur. 1343/ 1924'te Harput'ta vefât etmiş, tespit edilebilen şiirleri, sohbetleri ve mektupları *Sohbetnâme, Gülzâr-ı Sâminî: Sohbetler* ve *Gülzâr-ı Sâminî: Mektûbât* gibi adlarla bugünkü harflere aktarılarak neşredilmiştir.[5]

Osmanlı'nın El`azîz'deki son Cumhuriyet'in de ilk müftüsü olan Mehmed Kemâleddin Efendi Harput'taki bir çok âlim gibi İmam Efendi'ye intisâp edenlerdendi. Mehmed Kemâleddin Efendi ilmî silsilesi XVII. asra kadar uzanan Harputlu İmamzâde/ Müftügil/ Efendigil sülâlesinin son müderrisi ve dinî eserler telif eden son âlimidir. Dedesi "*Kasîde-i Bürde* Şârihi" olarak bilinen Harput Müftüsü Ömer Naîmî Efendi (v. 1299/1882), babası büyük âlim, müderris, bir çok tarikattan icâzet almış (câmi`ü't-turuk) Abdülhamîd Hamdî Efendi'dir (v. 1320/1902). Babasının hususi alâkasıyla yetişen Kemâleddin Efendi çok iyi bir medrese eğitimi almış, uzun yıllar El`azîz'in çeşitli mekteplerinde muallimlik, Harput Kâmil Paşa Medresesi ve Dârü'l-hilâfeti'l-`aliyye'de müderrislik, Harput İmam-Hatip Mektebi'nde hocalık yapmıştır. Dedesi, dedesinin babası, dedesinin dedesi müftü olan Kemâleddin Efendi 1334/1916'da El`azîz müftülüğüne atanmış ve bu vazifesini 1345/1926'ya kadar

---

[3] Bugün Palu'nun en meşhur aşireti olan Septioğulları bu zâtın soyundan gelmektedir. Hayatı ve menâkıbı hakkında teferruatlı bilgi için bk. Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, Elazığ 1998, s. 111-117.

[4] Hayatı ve menâkıbı hakkında bk. Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 119-127; Abdulkadir Kıyak, *Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması,* [doktora tezi, 2010], Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 238-240.

[5] Daha teferruatlı bilgi için bk. Osman Bedreddin Erzurumî, *Gülzâr-ı Sâminî: Sohbetler,* İstanbul 1993, I, 28-37; İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında,* İstanbul 1959, II, 268-271; Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 129-149.

sürdürmüştür.[6] Kemâleddin Efendi'nin konağı yapılan bir ihbâr neticesinde Şeyh Said'i idam eden Şark İstiklâl Mahkemesi'nin emriyle baskına uğramış, konakta "hilâfet ve şerîatın ilgâsı ve şapka iksâsı gibi teceddüd aleyhine eş'âr ve mekâtib vesâire" bulunmuş, bu sebeple tutuklanarak yargılanmış ve 4 Eylül 1926'da müftülükten azledilip "idâre-i örfiyye (sıkıyönetim)" mıntıkası dışında bulunan Samsun'a sürgüne gönderilmesine karar verilmiştir.[7] Kemâleddin Efendi'nin Samsun'da mecbûrî ikāmeti yaklaşık iki yıl sürmüştür. Bu süreçte memuriyetten ihrâç edilmiş, maaş ve tahsisatı kesilmiş, mal varlığına el konulmuştur. 1927'nin sonlarında Şark'ta İdâre-i Örfiyye kaldırılınca Kemâleddin Efendi'ye de dönüş yolu açılmış, ancak yeniden müftülüğe getirilmemiş, kendisine başka bir resmî vazife de verilmemiştir. Diyânet İşleri Başkanlığı'na yaptığı ısrarlı mürâcaatlar neticesinde düşük ücretle emekliye sevkedilen Kemâleddin Efendi geriye kalan hayatını yakalandığı mesane kanseriyle uğraşmakla geçirmiş ve 2 Şubat 1936'da 70 yaşındayken Harput'ta vefât etmiştir.

Kemâleddin Efendi Türkçe, Arapça ve Farsça'ya hakkıyla vâkıf, her üç dilde eserler verebilen, eserlerini hazırlarken dinî hemen her disiplin hakkında ehil bir insan olarak söz söyleyebilen, kendisinden ders alanların ve vaazlarını dinleyenlerin ilmine ve hâfızasına hayran oldukları, devrinin ulemâsının da takdir ve hürmetini kazanmış bir zâttır. Baba dostu olan İbnülemîn Mahmud Kemâl Bey onu "**Hânedân-ı ilmin vâris-i kâmili idi. Vücûdu ne kadar zaîf ise ilmi o kadar kavî idi**." cümleleriyle tavsif[8] ve

Sen necm-i kemâl-i nûr-feşânsın
Memdûh-ı efâzıl-ı zamânsın

[6] Kemâleddin Efendi'nin babası Abdülhamîd Hamdî Efendi bütün ısrarlara rağmen müftülük vazifesini kabul etmemiş, kendini ilme ve talebe yetiştirmeye adamıştır.

[7] bk. Ahmet Karataş, "Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* 49 (İstanbul 2015), s. 59-60.

[8] İbnülemîn Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri,* II, 854.

mısrâlarıyla medheder.[9] Kendisine vefât kaydı düşüren Ahmed Remzî Dede de bu târih manzumesinde bir daha böyle ehl-i hüner birinin yetişemeyeceğini belirterek

Bak azîzim El`azîz'in merd-i pâk-i ekmeli
Kim yetişmez öyle bir ehl-i hüner her gâh âh

Hallederdi Zeyd ü Amr'in müşkilin müftî iken
Fıkh u tefsîri mükemmel ârif ü âgâh âh

beyitlerini yazar.[10] Kemâleddin Efendi'nin kaleme aldığı eserleri onun ilmî şahsiyetinin en önemli örneklerini oluşturmaktadır.

Osmanlı döneminde Harput, şarkın önde gelen tasavvufî muhitlerinden sayılmakta ve "evliyâlar diyarı" olarak anılmaktaydı. Bugün de türbeleriyle ve menâkıbıyla beldenin her köşesinde mevcudiyetlerini devam ettiren Arap Baba, Fatih Ahmet Baba, Ahî Musa, Ankuzu Baba, Zâhirî Baba, Tesbihli Baba, Nâdir Baba, Mansur Baba, Murat Baba gibi zevât Harput'u önemi azalmayan bir ziyaretgâh kılmaya devam etmektedir. İşte bu canlı tasavvufî muhîtin içinde yetişen Kemâleddin Efendi de Harput'un ehl-i tarîk ulemâsından biridir. Babası Abdülhamid Hamdî Efendi'nin Kādiriyye tarîkatının müridlerinden, İdrisiyye/ Şâzeliyye'nin ise mürşidlerinden olması hasebiyle[11] ilk tasavvufî terbiyeyi babasından aldığını söylemek yanlış olmaz. Kemâleddin Efendi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Nakşî/Hâlidî şeyhi İmam Efendi'nin müridlerindendir. Kemâleddin Efendi şeyhine kuvvetli bir hürmet ve muhabbet bağıyla bağlanmış, İmam Efendi'nin Harput'ta olduğu zamanlarda ziyaretlerini aksatmamış, sohbetlerine iştirâk etmiş, ayrı kaldığı dönemlerde de ya mektup yahut diğer müridân vâsıtasıyla kendisinden haber almaya çalışmıştır.

---

[9] Kemâleddin Harputî, *Kasîde-i Münferice'nin Tahmîsiyle Beraber Türkçe Şerhidir,* Ma`mûretü'l-azîz 1317, s. 5.

[10] bk. Ahmet Karataş, "Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi", s. 91.

[11] Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri,* İstanbul 1333, I, 288; Ahmed Hilmî, "Fâzıl-ı Şehîr Abdülhamîd Hamdî Efendi Rahmetullâh", *Cerîde-i Sûfiyye,* XXIV/7 (İstanbul 1330), s. 6-7; İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında,* II, 160.

Kemâleddin Efendi ile İmam Efendi arasındaki irtibatın şimdilik en somut örneği İmam Efendi'nin Kemâleddin Efendi'ye yazdığı iki cevâbî mektuptur. 15 yıl arayla yazılmış bu iki mektubun ortak konusu İmam Efendi'nin Kemâleddin Efendi'nin görüp kendisine yazdığı rüyaları kemâl-i ciddiyetle tabir etmesidir. Her iki mektupta da dikkat çeken hususların başında İmam Efendi'nin Kemâleddin Efendi'ye karşı oldukça saygılı bir dil kullanması gelmektedir. İmam Efendi ondan bahsederken "Fazîletlü, hakk-ı efdalâneniz, zât-ı ʿâlimâneniz, zât-ı fezâ'il-simât-ı efdalâneniz" gibi tabirleri kullanmış, kendisi hakkında ise "fakīriniz, hakk-ı ʿâcizî, ʿâcizâne, arz ederim" gibi mütevâzı ibareleri tercih etmiştir. Mektuplarda dikkat çeken bir diğer husus ise İmam Efendi'nin Kemâleddin Efendi'ye samimi ifadelerle duâlar ve iltifâtlar etmesidir. İmam Efendi'nin mektuplarından ilki 5 Recep 1325/ 14 Ağustos 1907 tarihli olup kısmen sadeleştirilerek yayımlanmıştır.[12] Kemâleddin Efendi'nin 6 Ramazan 1340/ 3 Mayıs 1922'de gönderdiği mektubun cevâbı olan 23 Ramazân 1340/ 20 Mayıs 1922 tarihli ikinci mektuba ise Elazığ'da Cemaleddin Emiroğlu Hocaefendi'nin hususi kitaplığındaki bir defterde rastladık.[13] İlk mektubun başlığı "Harput'da Ulemâ-i Be-nâmdan *Kasîde-i Bür'e* Şârihizâde Fazîletlü Kemâleddîn Efendi'ye" şeklindeyken ikinci mektup "El'azîz Müftîsi Fazîletlü Kemâleddin Efendi Hazretleri'ne" başlığı taşımaktadır. Kemâleddin Efendi'nin "**mazhar-ı esmâ-i hüsnâ**" ve "**muttasıf-ı sıfâtullâh**" olduğunun ifâde edildiği bu ikinci mektubun tamamı tebliğ metnimizin sonunda yer almaktadır.

Bu mektupta İmam Efendi öncelikle hatm-i şerifler okuyan Kemâleddin Efendi'ye teşekkür etmekte ve îfâ ettiği bu tür hayırlı hizmetler vesilesiyle "rızâ-ı İlâhî, hoşnûdî-i Peygamberî ve evliyâ-yı Hakk'ın himmetlerine mazhar" olacağını müjdelemektedir. İmam Efendi'nin kaydettiğine göre, Kemâleddin Efendi rüyasında İmam Efendi'yle beraber cemaatin kalabalık olduğu bir vakitte Harput Sâre Hatun Câmii'nde hatm-i şerîf okumak üzere bir araya gelmişler. İmam Efendi orada aynı zamanda vaaz mukaddimesi okumuş. İmam Efendi'nin tabirine göre câmide bulunmak "huzûr ehli"nden

[12] Osman Bedreddin Erzurumî, *Gülzâr-ı Sâminî: Mektûbât* (haz. Ülker Yeniacun), İstanbul 2006, I, 634-651.

[13] Mektup, defterin 43-46. sayfalarında bulunmaktadır.

olduklarına işârettir. Bu sebeple de vaaz mukaddimesi vâsıtasıyla hamd ve şükür vazifesi yerine getirilmiştir. Bu esnâda cemaat arasında Hicâz'dan gelen iki hacı efendi varmış. Bu iki zât Peygamber Efendimiz'in kendilerine İmam Efendi aracılığıyla verilmek üzere Kemâleddin Efendi'ye hediye ve manevî rütbe gönderdiğini söylemişler. İmam Efendi'ye göre bu iki zât Nakşî Hâlidî meşâyıhındandır. Hediyelerden biri iri taneli, İmamesinin önündeki dizilerden onar tanesinin gümüş kaplı olduğu siyah kuka tespihtir. İmam Efendi'ye göre tesbih Esmâ-i Hüsnâ adedine işâret olup kendi aracılığı ile Kemâleddin Efendi'nin "mazhar-ı Esmâ-i Hüsnâ" olduğuna delâlet etmektedir. İmam Efendi bu tabiri yaptıktan sonra Kemâleddin Efendi için şu kıt'ayı yazmıştır:

Hamdü lillâh ol Kerîm-i Zü'n-nevâl
Ol `atâsı çok Rahîm ü Zü'l-cemâl
Lutf ile kıldı seni ol Lâ-yezâl
Mazhar-ı Esmâ-i Hüsnâ yâ Kemâl

İmâmenin önündeki dizilerden bir kısmının gümüş kaplı olması "safâ-yı kalb ve rûh"a işârettir, zira orası Hakk'ın "tecelliyât-ı sıfâtiyesinin mukaddimesi"dir. Rüyaya göre Kemâleddin Efendi tesbihi edeben almak istememiş, bu Peygamber hediyesinin İmam Efendi'de kalmasını arzu etmiştir. Ancak İmam Efendi tereddüd etmeden tesbihi Kemâleddin Efendi'ye uzatmış ve "Al!" diye emretmiştir. İmam Efendi'ye göre tesbih manevî bir mertebedir. Bu tarz mertebeler de mürşid eliyle müride ihsan edilir. Kemâleddin Efendi'nin "Sizde kalsa daha iyi olur." diyerek tesbihi almada ihtiyâtkâr davranması manevî edebe, İmam Efendi'nin kararlılıkla "Al!" demesi de "yakîn-i tâm hâsıl etmeye" matûftur. Rüyaya göre hacı efendilerin getirdikleri ikinci hediye ise sabundur. İmam Efendi sabunu kendisine almış, tesbihi Kemâleddin Efendi'ye vermiştir. Tabire göre, tesbih mazhariyyet-i Rabbânî'dir; sabun da O'nun füyûzâtındandır. Mazhariyyet Kemâleddin Efendi'ye âit bir rütbe olduğundan tesbihin onda kalması, füyûzâtın ise mürşide âit olması hakikate muvâfıktır. Zira İmam Efendi bu füyûzât-ı İlâhîyye ile bir çok adamı manevî kir ve pastan arındırmaktadır.

Mektuptan anlaşıldığına göre Kemâleddin Efendi bir başka rüya daha görmüştür. Buna göre babası merhum Abdülhamid Hamdî Efendi "Kemâl!

Bugünlerde bir hacı gelip sana kehribâr bir tesbih getirecek, onu tereddüdsüz al, zira o Peygamberimiz tarafından sana gönderilmiştir!" demektedir. İmam Efendi bu rüyanın diğerini tasdik ettiğini belirttikten sonra Kemâleddin Efendi'nin mutasavvıf olan babasının onun manevî hayatına katkıda bulunmaya devam ettiğini, Kemâleddin Efendi'nin rüyalarını bütün teferruatıyla hatırladığını ifade etmesinin ise manevî terbiyeye işâret olduğunu söylemektedir. İmam Efendi rüyaları bu şekilde tabir ettikten sonra Kemâleddin Efendi'ye her sabah Esmâ-i Hüsnâ'yı birer defa okumasını, günlük evrâdına 100 veya 200 "Allah" zikrini ilâve etmesini tavsiye etmekte ve cevabı geciktirdiği için kusura bakmamasını rica edip Ramazân Bayramı'nı tebrikle mektubunu bitirmektedir.

Kemâleddin Efendi ile şeyhi arasında vuku bulan bazı hâdiseler halkın dilinde menkıbe hâline gelmiş ve kerâmet olarak yorumlanmıştır. Bunlardan bir tanesi kısaca şöyledir: Kemâleddin Efendi gözlerindeki rahatsızlık sebebiyle İstanbul'da tedavi gördüğü sıralarda bir gece rüyasında şeyhi İmam Efendi'yi elinde bir fincan kahve ile hastane odasında yanıbaşında görür. İmam Efendi Kemâleddin Efendi'ye fincanı uzatarak "Kahveyi özlemişsindir Hâfız!" der. Kemâleddin Efendi heyecan ve sevinçle kahvesini içtikten sonra İmam Efendi "Kahvenin telvesini gözüne sür, bir şeyin kalmaz." der. Kemâleddin Efendi denileni yapar, İmam Efendi de fincanı alır gider. Kemâleddin Efendi kapıya koşarak onu uğurlamak ister ama koridorda kimsecikleri göremez. Bu esnâda uyanır ve gözlerindeki ağrının kesildiğini hisseder. Kısa sürede de taburcu olur. El'azîz'e döndüğünde İmam Efendi'nin elini öpmeye gidince İmam Efendi tebessüm ederek onu "Hoş geldin, maşaallah telve gözüne iyi gelmiş!" sözleriyle karşılar.[14] Kemâleddin Efendi ile ilgili anlatılan bir başka hâdise de yine rüya merkezlidir. Rivâyete göre Kemâleddin Efendi İstanbul'da bulunduğu sıralarda bir gece rüyasında Harput'ta olduğunu görür. Kendisine İmam Efendi'nin bir oğlunun olduğunu

[14] Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 59, 146-147. Aydoğmuş menkıbenin devamında İmam Efendi'nin oğlu Ziyâüddîn Uz'dan naklen Kemâleddin Efendi'nin bu hâdiseden sonra İmam Efendi'ye intisâb ettiğini kaydetmekteyse de yukarıdaki mektuptan ve Kemâleddin Efendi'nin gözlerindeki rahatsızlığın geç yaşlarda ortaya çıkmış olmasından hareketle bu bilginin tashih edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

ve adını Ziyâüddîn koyduğunu söylerler. Ertesi gün El`azîz'e telgraf çeken Kemâleddin Efendi telgrafta İmam Efendi'nin bir oğlunun olup olmadığını, olmuş ise ne zaman doğduğunu ve ismini sorar. Gelen cevabı okuyunca rüyayı gördüğü gece İmam Efendi'nin bir oğlunun dünyaya geldiğini, İmam Efendi o sıra Ağın'da olduğu için çocuğa henüz bir isim verilmediğini öğrenir. Kemâleddin Efendi işlerini bitirip Harput'a döndüğünde ziyaretinde bulunduğu İmam Efendi'ye çocuğuna hangi ismin verildiğini sorduğunda aldığı cevap "Ziyâüddîn"dir.[15]

Kemâleddin Efendi gerek İmam Efendi için gerekse onun şeyhi Mahmud Sâmini Efendi için şiirler kaleme almıştır. Müftülüğüne denk gelen dönemde İmam Efendi ölüm döşeğindeyken onun yanında bulunan ve şeyhinin vefât anına şâhit olan Kemâleddin Efendi'nin[16] İmam Efendi için yazdığı kıt'a şudur:

Allâh ise murâdın te'mîn edip huzûru
İhlâs ile be-her gün dergâh-ı Şeyh'e gel git
Gülzâr-ı Sâminî'den bedrü'l-büdûr Bedrî
Mekşûf olur cihâna sa`y eyle sen de seyr et [17]

Mahmud Sâminî'nin türbesi için yazdığı kıt'a ise şu şekildedir:

Edin ta`zîm ile dâim ziyâret eyyühe'l-uşşâk
Cenâb-ı gavs-ı a`zam Sâminî'nin merkadidir
Teveffuk eylemişdir şübhesiz ekbere zâiri
Tarîk-i Nakşibendî mürşidinin erşedidir [18]

Kemâleddin Efendi'nin tasavvufla irtibatı sadece İmam Efendi'nin mürîdi olmakla sınırlı kalmamıştır. El`azîz müftüsüyken Konya'ya Hazret-i Mevlânâ'nın türbesini ziyarete gitmiş ve "bende-i Mevlânâ" olmak için duâ

---

[15] Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 147.

[16] *a.g.e.*, s. 140.

[17] Üçüncü mısrâdaki Sâminî, İmam Efendi'nin şeyhi olan Mahmud Sâminî'dir. Bedrî, İmam Efendi'nin mahlası; *Gülzâr-ı Sâminî* ise "Sâminî'nin gül bahçesi" mânâsı dışında İmam Efendi'nin tasavvufî sohbetlerinden oluşan kitabının adıdır. (Kıt`a için bk. *Gülzâr-ı Sâminî: Mektûbât*, İstanbul 2006, II, 690.)

[18] Üçüncü mısrâın sonundaki "zâiri" kelimesi metinde "zâidi" şeklindedir. Ancak bu okuyuş mısrâın mânâsına uymamaktadır. bk. *Gülzâr-ı Sâminî: Mektûbât*, II, 694.

etmiştir. Bu ziyaret esnâsında yazdığı aşağıdaki kıt'a o niyâzın nazma dökülmüş hâlidir:

Dergeh-i Hazret-i Mevlânâ'ya
Yüz sürenlere karışdım saf saf
Beni de bendeliğe etse kabûl
Tâ ebed müftehir eyler ne şeref…[19]

Kemâleddin Efendi Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilmesi hasebiyle bazı tasavvuf klasiklerini incelemiş, tasavvufî mâhiyetteki bazı kasîdelerin tercüme ve şerhlerini yapmış, tasavvufî te'lif eserler kaleme almıştır. Muhyiddin İbn Arabî'nin *Fütûhât-ı Mekkiye ve Füsûsü'l-hikem*'ini inceleyerek yazdığı *el-İrfânü'l-mahsûsü'l-muktebes mine'l-Fütûhât ve'l-Füsûs* adlı eseri, *Risâle-i Vahdet-i Vücûd*'u, *Cerîde-i Sûfiyye*'de tefrika hâlinde yayımladığı *Makāmât-ı Sûfiyye Tercümesi,* İbn Arabî'nin görüşlerini benimsemesi ve savunması ile bilinen Mısırlı sûfî Abdülvehhâb Şa`rânî'nin (v. 973/1565) *Tenbîhü'l-muğterrîn* adlı eserinden yaptığı tercümelerden oluşan *Ahlâk-ı Eslâf*'ı, Abdurrahmân Câmî'nin *Levâmi`* tercümesi bunlardandır. Bunların yanında Abdullah ed-Dihlevî (v. 1240/1824) tarafından halifesi Hâlid el-Bağdâdî'ye yazılmış olan Farsça mektup ile Hâlid el-Bağdâdî'nin Akkâ vâlisi Abdullah Paşa'ya yazdığı Arapça mektubu tercüme edip yayımlaması[20] hususen Nakşî-Hâlidî çizgiyle olan alenî irtibatını göstermesi bakımından önemlidir.

Kemâleddin Efendi'nin şiirlerinde de tasavvufî mevzular dikkat çekmektedir. Meselâ "Kasîde-i Aşk" başlıklı şiirinde İlâhî aşkı anlatmakta, insanın yaratılmasındaki hikmetin aşk, eltâf-ı İlâhî'ye mazhar olmasının sırrının aşk, Hz. Âdem'e "ta`lîm-i esmâ" eyleyen menba`ın aşk, Hz. Nûh'u sâhil-i selâmete çıkaran rehberin aşk, Hz. Mûsâ'yı "Kelîmullâh" kılan nağmenin aşk, Hz. Îsâ'yı göklere çıkaran kanatların aşk, velhâsıl zâtın, rûhun, aklın, kalbin, dînin, îmânın, evvelin, âhirin, zâhirin, bâtının cümle "aşk" olduğunu samimi ifadelerle vurgulamaktadır:

Hâke pertev-bahş olunca `aşk-ı Hak insân olur

[19] *Mecmûa,* Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 38182, vr. nr. yok.

[20] "Bir Nâme-i Belîğ", *Cerîde-i Sûfiyye,* XXIV/8 (İstanbul 1330), s. 8-9; "Bir Nâme-i Belîğ-i Hakāik-ihtivâ", *Cerîde-i Sûfiyye,* XXIV/19 (İstanbul 1330), s. 3-4.

Masdar-ı esrâr-ı Mevlâ mazhar-ı `irfân olur

Âdeme ta`lîm-i esmâ eyleyen hem `aşk idi
`Aşkdan mahrûm olan bî-şübhe kim nâdân olur

Nûh-ı nâcî garkden rehyâb olupdur `aşk ile
Keştî-i `aşka giren âzâde-i tûfân olur

`Aşk idi Tûr üzre Mûsâ'yı Kelîmullâh eden
Şehper-i `aşk ile `Îsâ göklere pûyân olur

Enfüs ü âfâka `aks itdükde nûr-ı şems-i `aşk
Kûh u murgân Hazret-i Dâvûd'a hem-elhân olur

Nüsha-i `aşka denür Tevrât ü İncîl ü Zebûr
Ümmet-i merhûmeye nisbetle de Kur'ân olur

`Aşkdır tağlardaki feryâd eden kalbî sadâ
`Âşıkın efgânı da bak sâhib-i efgân olur

Mihr-i `aşkın bedri `âşık eylemişdir zâtına
Mihr ü meh kevkeb bütün `aşkın ile tâbân olur

Zât `aşkdır rûh `aşk u `akl `aşk u kalb `aşk
`Aşk İslâm `aşk hem dîn `aşk hem îmân olur

Bil ***Kemâleddîn*** *kim dînin kemâli `aşkdır*
`Aşkdan haz almayan üftâde-i nîrân olur [21]

***

Utan ey nefs-i gâfil Hakk'a dön şirk ü riyâdan geç
Dil-âgâh ol tecerrüd eyle meyl-i mâsivâdan geç

Yetişmez mi bu gafletle tekâpû ehl-i dünyâya

[21] Kaynaklar ve değerlendirmeler için bk. Ahmet Karataş, "Kemâleddin Harputî Efendi'nin Şiirleri", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* sy. 50 (İstanbul 2016), s. 82-83.

Yazık beyhûde ömrün geçmesin çûn ü çerâdan geç

beyitleriyle başlayan "**Kasîde-i Sûfiyân**" başlıklı şiirinde ise Kemâleddin Efendi hem kendine hem okuyucuya sûfîyane nasihatlerde bulunmaktadır. Bunlar arasında Allah'tan başka her şeyden vazgeçme, Hak varken halka sığınmanın, halka derdini açmanın doğru bir tavır olmadığı, kişinin kendisini dünyevî meşgûliyetlerden kurtarıp kesrette vahdeti bulması gerektiği hususu sayılabilir.

Nihâyet mi olur bu tûl-ı âmâle cihândır bu
Bekā bulmak dilersen fânî ol evvel bekādan geç

…

Husûl-ı maksadın maksûd ise gel bâb-ı Mevlâ'ya
Rezâletdir der-i mahlûk-ı dûna ilticâdan geç

Çalış kesretde vahdet bul Hudâ'ya kalbi masrûf et
`Iyâl ü mâl ü evlâd ile sâde iktifâdan geç

Tekâmül eylemek bî-şübhe varlıkla münâkızdır
Yok ol yoklukla var maksûda `ilm ü iddi`âdan geç

Gelip dergâh-ı pîre iktihâl et hâk-i pâyinden
Basîret dîdesin mekşûf kıl artık `amâdan geç

*Egerçi ehl-i `isyândır **Kemâleddîn** kulun yâ Rab*
Bırakma nâr-ı hicre etdigi cürm ü hatâdan geç [22]

Aşağıdaki gazelinde de bekā billâh ve fenâ fillâh tarîkiyle "vahdet"e eren kişinin sergüzeştini anlatmaktadır:

İsneyniyeti ref` eyledi âgâh olan âdem
Dilbeste-i vahdetde fi'llâh olan âdem

Mihmân olarak nevbet ile zât ü sıfâta
Feyz-i ezel-i fıtrîye hem-râh olan âdem

[22] Şiirin tamamı ve değerlendirmeler için bk. Ahmet Karataş, "Kemâleddin Harputî Efendi'nin Şiirleri", s. 83-85.

Varlık sıfatın yokluğa tercîh ediverdi
Maksûdı gibi kendisi bî-gâh olan âdem

Geçmekde muhâl olduğını anladı birden
Sahrâ-yı sivâ-zârda gümrâh olan âdem

*Noksânı **Kemâl** eyledi hakkıyla idrâk*
Dünyâsı da `ukbâsı da Allâh olan âdem [23]

Kemâleddin Efendi yazdığı tasavvufî/ hikemî kasîde ve gazellerin yanısıra, Ahmed er-Rifâî, Ebü'l-Mevâhib eş-Şâzelî, Şihâbüddîn Ömer Sühreverdî, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî gibi mutasavvıfların bazı kıt'a ve rubâîlerini de nazmen tercüme etmiştir.[24]

Son olarak defterlerinden birine kaydettiği ve hatim merâsimlerinde okuduğu "Hatm-ı Şerîf" duâsında sıraladığı Hâlidî/Sâminî silsileyi ve yine bizzat yazdığı "Evrâd-ı Şerîf"i iktibâs edelim.

Kemâleddin Efendi'nin hatim duâsında numaralandırarak andığı zevât şunlardır:

1) Hz. Muhammed

2) Hz. Ebûbekir

3) Diğer Hulefâ-i Râşidîn, ashâb-ı kirâm, Peygamberimizin eşleri

4) Hz. Âdem, Hz. Havvâ, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Mûsâ, Hz. Îsâ ve diğer peygamberler.

5) Mütebahhir müctehidler, ilimleriyle âmil ulemâ, kâmil meşâyıh, sabırlı fukarâ, şükreden zenginler, âdil yöneticiler.

6) Nakşî, Kādirî, Sühreverdî, Kübrevî, Çeştî sâdât.[25]

7) Gelmiş geçmiş bütün erkek-hanım velîler.

---

[23] bk. a.mlf., "Kemâleddin Harputî Efendi'nin Şiirleri", s. 102.

[24] bk. a.mlf., "Kemâleddin Harputî Efendi'nin Şiirleri", s. 114, 117, 120-122.

[25] Kemâleddin Efendi'nin saydığı bu beş tarîkat Mevlâna Hâlid el-Bağdâdî'nin irşâd icâzeti aldığı (halîfe olduğu) tarikatlardır.

8) Hâce Bahâeddin Nakşibend

9) Hâce Emîr Külâl

10) Hâce Muhammed Baba es-Semmâsî

11) Hâce Ali Râmitenî

12) Hâce Mahmûd el-İncirî el-Fağnevî

13) Hâce Ârif Rivgirî

14) Reîs-i Hâcegân Abdülhâlık el-Gucduvânî

15) Abdülkādir Geylânî

16) Ahmed Fârûk Sirhindî (İmam Rabbânî)

17) Abdullah ed-Dihlevî

18) Mevlânâ Hâce Muhammed Hâlid el-Bağdâdî

19) Mevlânâ Mahmûd Sâhib

20) Hâce Ali es-Sebtî

21) Hâce Mahmûd es-Sâminî el-Paluvî

22) Hâce Osmân Bedreddin es-Sâminî el-Erzurûmî[26]

Her gün icrâ edilmesi gereken Hâlidî/Sâminî evrâdı ise şöyledir:

"Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye-i Sâminiyye'nin Evrâd-ı Yevmiyyesi

Abdestli olarak gözlerini kapayarak kıbleye müteveccihen oturur. Bir Fâtiha, üç İhlâs, bir Kul e`ûzu, üç salavât-ı şerîfe okuyup Peygamberimiz sallallâhu aleyhi vesellem Efendimiz'in rûh-ı pâkine ve cümle enbiyâ ve evliyânın ervâh-ı şerîfine Şâh-ı Nakşibend ve Şeyh Abdülkādir Geylânî, Şeyh Mahmûd Sâminî hazerâtının rûhlarına bağışlar. Mahmûd Sâminî'nin rûhunu bir yeşil çadır hayâl edip kendi içinde üç dakika oturtur. Sonra yüz istiğfâr

[26] Kemâleddin Efendi bundan sonraki iki numarada ise bu zevâtın muakkibleri, müridleri, sevenlerini; dinleyicilerin ve kendisinin ana-babasını, geçmişlerini, büyüklerini, hocalarını, üzerinde emeği geçenleri ve nihâyet bütün müslümanları duâsına katar. (bk. *Mecmûa,* AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 89, s. 330-335.)

edip "Estağfirullâh! Yâ Rabbi günâhlardan, gafletden tevbe ettim, mağfiret et!" ma`nâsını düşünür. Yüzüncüde "Estağfirullâhe'l-azîm, el-kerîm, ellezî lâ ilâhe illâ hû, el-Hayyü'l-Kayyûm ve netûbu ileyh; ve nes'elü't-tevbete ve'l-mağfirete ve'l-hidâyete lenâ innehû hüve't-Tevvâbü'r-Rahîm" [der.] Sonra üç kere tevhîd okur, "Lâ ilâhe illallâh" dedikte mevcûdât yok oldu. "İllallâh" dedikte sol meme altındaki kalp üzerine vurur. Yüz başında "Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh. İlâhî ente maksûdî ve rızâke matlûbî!" der. Yine o sûreleri okur. Onlara bağışlar. İdâme-i huzûra dikkat eder.

İşrâk: 2 [rek`at]

İstihâre: 2 [rek`at]

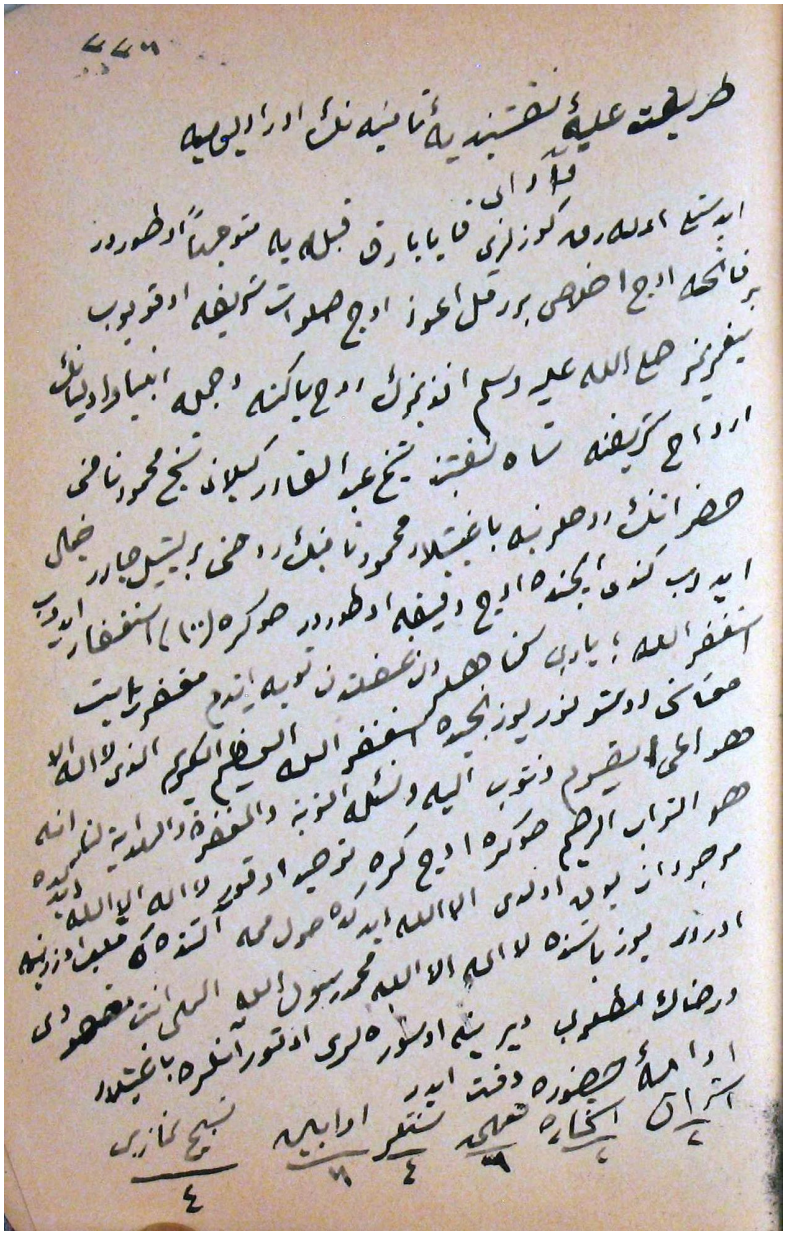
Teheccüd: 6 [rek`at]

Sünnetler [Öğle ve Yatsı'nın son sünnetleri]: 4 [rek`at]

Evvâbîn: 6 [rek`at]

Tesbîh Namazı: 4 [rek`at]"[27]

[27] bk. Kemâleddin Efendi, *Mecmûa,* AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 89, s. 336.

Netice itibariyle, El`azîz'in halk tarafından çok sevilen ve hürmet edilen nüfuz sahibi müftülerinden olan Kemâleddin Efendi Nakşî/Hâlidî tarîkinin bir müntesibidir. Onun ehl-i tarîk bir âlim ve müftü olması halk nezdindeki itibârını arttırmış, ahâlinin bu tarîkata intisâb etmesine olumlu katkı sağlamıştır. Hâlidî/Sâminî çizginin **şerîata ve hükûmete mutlak itâati** esas aldığını göz önünde bulundurduğumuzda[28] Ermeni tehciri, çete savaşları,

[28] Mahmûd Sâminî Efendi'nin İmam Efendi'ye, İmam Efendi'nin de müridânına nasihatleri arasında bulunan esaslar için bk. Osman Bedreddin Erzurumî, *Gülzâr-ı Sâminî: Mektûbât*, I, 27-28; Günerkan Aydoğmuş, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, s. 141-142.

Şeyh Said isyânı vb. çeşitli karışıklıkların yaşandığı bir coğrafyada halkın İmam Efendi, Kemâleddin Efendi gibi her vasatta akl-ı selîmi savunan insanların etrafında kümelenmesinin ne kadar hayâtî bir mesele olduğunu daha iyi görürüz.

İmam Efendi'nin Kemâleddin Efendi'ye Yolladığı Mektup: [29]

[s. 43]

El`azîz Müftîsi fazîletlü Kemâleddîn Efendi Hazretlerine

Ma`rûz-ı fakīrânemdir.

İhtirâm ve selâm-ı mahsûs ihdâ ve tab`-ı ihsân-ı belîğ-i fâzılânenizi istifsâr eylediğimi ba`de'l-edâ cânib-i Vâcibü'l-vücûd ve sâhibü'l-fazli ve'l-keremi ve'l-cûd vücûd-ı ma`ârifnümûdunuzu maddî ve ma`nevî her dürlü âfât ve ekdârdan hıfz buyurarak feyz ü terakkīlere kemâl ü matlabınıza visâl ve dâreynde huzûr-ı dâ'im müyesser ve tecelliyât-ı zâtiyesine mazhar buyurmakla ehl-i cemâl eylemek du`âsını bi-hulûsi'l-bâl tilâvet ü tekrâr ve îsâl-i kabûlgâh-ı Cenâb-ı Melikü'l-müte`âl eder olduğum ma`rûz-ı mahsûsumdur.

İrsâline lutf buyurduğunuz 3 Mayıs [13]38 târîhli [3 Mayıs 1922] mektûb-ı merğûbunuz eydî-i ihtisâsımı tezyîn eyledi. Mutâla`a-güzâr-ı `âcizî oldu. Meşhûdunuz olan rü'yâ-yı sâdıkaya muttali` olduğumda gönlüm ferah ve sürûr ile doldu. Fakīrinize de rütbe-i hazrete hakk-ı efdalânenizde etmiş olduğum du`â ve teveccüh esnâsında işâret ve beşâret buyurulan rütbe-i mazhariyyet bizi buldu. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى نَعْمَائِهِ وَاَشْكُرُاللهَ عَلى اَفْعَالِهِ

Hatm-i şerîfleri kırâ'ate himmet buyurduğunuz içün evvel emirde memnûniyetimi arz ederim. Şüphe yokdur ki lillâh ve fillâh Hazret-i Hak Celle Celâluhu ve Habîbi sallallâhu aleyhi ve sellem yolunda ve erenler ve evliyâullâh mesleğinde bulunarak böyle hizmetleri îfâ buyurduğunuzdan dolayı rızâ-ı İlâhî ve hoşnûdî-i Peygamberîye ve evliyâ-yı Hakk'ın

[29] Mektup Elazığ'ın emekli vâizlerinden Cemaleddin Emiroğlu Hocaefendi'nin hususî kitaplığında bulunan bir defterin 43-46. sayfalarında bulunmaktadır. Muhterem Hocamıza istifâde imkânı tanıdıkları için teşekkür ederim.

himmetlerine mazhar olursunuz. [30]"اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنينَ" ve [31]" اِنَّا لَا نُضيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلا" âyet-i celîlelerindeki va`d-ı Rabb'ı ma`lûm-ı `ârifâneniz olduğu gibi elbetde hükm ve işâreti de zuhûr eder. İşte o hakīkate işâret ve `alâmet olmak üzere görmüş olduğunuz rü'yâ-yı sâdıkada şehâdet ve beşâret içün kifâyet eder. فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ وَالْمِنَّةُ Rabbim hayırlı eylesin. Âmîn.

Rü'yâda zât-ı `âlimânenizle berâber cemâ`at de gâyet çok olduğu hâlde hatm-i şerîf okumak üzere Sâre Hatun Câmii'nde ictimâ`ımız sûretde ber-mu`tâd olduğu gibi ma`nâda da câmi` beyt-i Hudâ ve huzûr-ı Mevlâ olduğuna işâretdir ki bi-`inâyetillâhi Te`âlâ o, huzûr ehli olduğunuz ve cemâ`atimiz de o huzûra lâyık bir cemâ`at olmasına delâlet eder. Zâten eltâf-ı İlâhiye'den ümîd-i fakīrânemiz en ziyâde o ni`met-i celîleye mazhar olmaklığımızdır. Va`z mukaddimesi okuduğumuz dahi elbetde o huzûrda senâ ve hamd u şükür vazîfesini edâ-ı lâzımdır ve muktezâ-yı edebdir. Elhamdülillâh ki ona da muvaffak buyurulduğumuza işâret gösterilmişdir.

[s. 44]

Fe-hamden sümme hamden edeb-i `ubûdiyyeti îfâya kendisi muvaffak buyurmuşdur. Mu'ahharan cemâ`atin içinde gûyâ Hicâz'dan yeni gelmiş iki hacı varmış. Onlardan kaç günde Medîne-i Münevvere'den buraya geldiklerini su'âl eylediğimizde birisi on gün dîgeri fazla söylediğini iki büyük zâtın taraf-ı zî-şeref-i Nebevîyye'den -sallallâhu `aleyhi ve sellem- meb`ûs vesâtet-i `âciziyle zât-ı fezâ'il-simât-ı efdalânenize i`tâ ve ikrâm buyurulacak hediye ve rütbe-i ma`neviyenin teblîğine vâsıta bulunan sâdât-ı kirâmımızdan iki büyük zâta işâret olacakdır.

Allâhu a`lem hacılardan biri fakīre bir tesbîh ihdâ etdiği ve tesbîh gâyet iri dâneli siyâh kuka olduğu ve fakat imâmesinin önünde bulunan dizilerden onar dânesi bütün gümüş kaplı olması bahsine gelince: Tesbîh esmâ-i hüsnâ `adedine işâret olup ve netîce vesâtet-i `âcizîyle zât-ı efdalânenize erişmesi vallâhu a`lemü bi-hakīkati'l-hâl min tarafi'l-Vâhibü'l-müte`âl esmâ-i İlâhiyye ile tahakkukunuza ve mazhar-ı esmâ-i hüsnâ olduğunuza işâret

[30] "Şüphesiz Allah iyilik yapanların mükâfatını zâyi etmez." (Yûsuf 12/90)

[31] "Elbette biz, güzel işler yapanların ecrini zâyi etmeyiz." (el-Kehf 18/30)

buyurulmuştur. Şurasını yazarken lisân-ı `âcizâneme şu iki satır geldi. Onları da tahrîre mübâşeret eyliyorum:

Hamdü lillâh ol Kerîm-i Zü'n-nevâl
Ol `atâsı çok Rahîm ü Zü'l-cemâl
Lutf ile kıldı seni ol Lâ-yezâl
Mazhar-ı esmâ-i hüsnâ yâ Kemâl

İmâmenin önündeki dizilerin onar dânesi gümüş kaplı olduğu safâ-yı kalb ve rûhunuza işâret olacakdır ki ora tecelliyât-ı sıfâtiyesinin mukaddimesi demekdir. Ve [32]"اَلنَّاسُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ" hadîs-i şerîfinde işâret buyurulan sıfâtullâh ile ittisâfınızın mukaddimesi olmağa delîl ve işâretdir. [33] هَنِيئاً لأرباب النَّعِيمِ نَعِيمُهُمْ

Mübârek bâd bi'n-nûni ve's-sâd. Fakīrinize tesbîh verilip almak da istememeniz ve ısrârla verilmesi fakīrinizin de "Bu efendiye verelim!" deyüp hemân verdiğimiz ve "Bilâ tereddüd al!" söylediğimiz o mertebe-i ma`nevîye ve ihsân-ı İlâhî'ye zât-ı efdalânenize mahsûs olduğunu ve vesâtet-i `âcizîyle ikrâm buyurulduğunu anlatmakdan `ibâretdir. Öyle bir ma`nevî hâl ve ihsân ki bir sana ihsân buyuruluyor. Delîl ve vesîlesi mürşid olduğundan yine o vâsıta ve ol el ile verileceği şüphesizdir. "Tereddüdsüz al!" deyu söylediğimiz

---

[32] "İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibidir." Müslim, *el-Câmi`u's-sahîh*, Riyâd 2006, II, 1218 (hadis nr. 2638/160); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (thk. Ahmed M. Şâkir- Hamza Ahmed ez-Zeyn), Kahire 1995, IX, 616 (hadis nr. 10898).

[33] "Nimete ermiş kimselere o nimetler mübarek olsun." mânâsına gelen bu ibâre İmam Şâfiî'nin İmam A`zam Ebû Hanîfe için söylediği rivâyet edilen bir kıt'anın ilk mısrâıdır. (İmam Şâfiî dîvânının taradığımız nüshalarında bu kıt'a bulunmamaktadır. Kaynak için bk. Mustafa b. el-Hac Mustafa Mihâlicî, *Şerhu şevâhidi'l-Kâfiye ve'l-Câmi*, yy., ty., s. 11.)

Kıt'anın tamamı şu şekildedir:

هَنِيئاً لأرباب النَّعِيمِ نَعِيمُهُمْ
وَلِلْعَاشِقِ الْمِسْكِينِ مَا يَتَجَرَّعُ
أُعْدُدْ ذكرَ نُعْمَانٍ لَنَا انَّ ذِكْرَهُ
هُوَ المِسْكُ ما كَرَّرْتَهُ يَتَضَوَّعُ

"Nimete ermiş kimselere o nimetler mübarek olsun./ Garib âşık ise çektiği susuzlukla kalır, yutkunur./ Bize Numan'ın hâtırasını anlat ki onun hâtırası/ Anıldıkça etrafa hoş kokular saçan misk gibidir."

bu bâbda yakīn-i tâm hâsıl etmenize işâret olmak içündür. Zât-ı fâzılâneniz de fakīrinize hitâben "Sizde kalsa daha iyi olur." diye buyurduğunuz ber-muktezâ-yı edebdir. Ya`nî hamden lillâhi Te`âlâ âdâb-ı sûriyyeyi câmi` olduğunuz gibi Hazret-i Hak celle şânuhu bilâ ihtiyâr âdâb-ı ma`neviyyeye de muvaffak buyurmuşdur ki bu da ihsân-ı âher olur. Zâten istikdâr-ı Hudâ ve emr-i güzerde ümîd olunana reh bulur.

Sonra bu adam ma`an sabun da getirmişdir. "O bize kalsın tesbîh de size kalsın." diye cevâbımız `acâ'ib bir hakīkatdir. Çünki mazhariyyet zât-ı `âlimânenize `âid bir rütbe olduğundan elbetde sizde kalmak îcâb eder. Sabun da füyûzât-ı İlâhiyye'ye işâretdir ki bizde kalması lâzımdır. Zîrâ bir çok adamların ma`nevî kir ve pasları vâsıta-i `âcizîyle yıkanıp pâk olacağından elbetde o füyûzât bize `âid olup `avn-i Bârî ile keseleyecekdir. Ve muvaffak olabileceğizdir. [34] اَلْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى تَوْفِيقِهِ وَإِحْسَانِهِ. اَلْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْداً يُوافِي نِعَمَهُ وَيُكَافِئ مَزِيدَ كَرَمِهِ.

[s. 45]

Müte`âkıben orada fakīrinize hitâben "Tuhaf bir şey `arz edeceğim." diye rü'yâyı nakl buyurduğunuz ve Peder Efendi rahimehullâhi `aleyh hazretlerini[35] görüp "Kemâl! Bu günlerde bir hacı gelecek sana bir tesbîh verecek, tereddüdsüz al çünkü o tesbîhi Peygamberimiz Efendimiz Hazretleri sana gönderiyor; tesbîh dahi kehribârdır." buyurdukları `acaba bu tesbîh o mudur?

Fakīrinize su'âl eylediğiniz fakīriniz de tasdîk eder gibi olduğumuz `aynı vâkı`ayı te'yîd ediyor ki Efendi-i merhûmun da ma`nevî hayâtına ve hakk-ı `âlînizde ma`nevî mu`âvenetleri bulunduğuna işâret olmuşdur. Bu husûs için de ayrıca teşekkürümüz îcâb eder ve cidden bâ`is-i memnûniyet ve iftihârımız olduğu âzâde-i `arzdır. Fakat şurada bir rakīk ma`nâ daha vardır. Onu `arz edeceğim. Merhûm Peder Efendi'nin mu`âveneti muhakkak idüğünü bildikden sonra sâlik-i râh-ı Hudâ'ya her ne sûretde olursa olsun ma`nevî bir

[34] "Bahşettiği yardım ve ihsândan ötürü Allah'a hamdolsun. Verdiği nimetlere vâfi, ziyâdesine de keremiyle kâfi gelen bir hamd ile Allah'a hamdolsun."

[35] Kemâleddin Efendi'nin babası Abdülhamîd Hamdî Efendi.

işâret olur ve kemmiyet sûretinde görünürse sâlik anı yine kendi mürebbîsi olduğunu bilmek îcâb eder.

Dakīkasını dahi ferâmûş buyurmamanız ayrıca bir edeb-i ma`nevîyeye ve Şeyh Efendimiz kuddise sırruhu hazretlerinden[36] dahi böylece istimâ` etdiğim ma`rûzdur.

Tesbîhin siyâh olması mürîde karîben bi-havlillâhi ve kuvvetihi Te`âlâ ma`lûm ve meşhûdunuz olur.

Rü'yânızın Allah Te`âlâ Hazretleri a`lemdir ta`bîri böyle geldi. Tahrîre mübâşir oldum. Rabbim ni`metinin itmâmını hakk-ı fâzılânenizde ve hakk-ı `âcizîde ve ihvânımız haklarında müyesser buyursun. Âmîn. Fakat mümkün olabilirse her sabâh esmâü'l-hüsnâyı birer kere okumanızdır. Bâ-husûs evrâd-ı yevmiyyenize yüz veya iki yüz ism-i Zât `ilâve buyurmanızı `âcizâne tavsiye ederim. Vâkı`anın doğru bir beşâret olduğu şüphesizdir. Sûrî olacak ikrâmlar da başkaca olur. [37] بِعَوْنِ اللهِ تَعَالَى. وَاللهُ المُوَفِّقُ وَالْهَادِى وَعَلَيْهِ تَوَكُّلِى وَاعْتِمَادِى

Ramazân hâli ve gelip gidenlerin ziyâde meşğûl etmesi cevâbnâmenin te'hîrine bâdî oldu. Zarûrî vâki` olan kusûra nazar buyurmamanız mütemennâdır. Hem vâkı`anızı hem de şeref-i hulûliyle müşerref olduğumuz `îd-i sa`îd-i şerîfinizi tebrîkle mes'eleye inhitâm olmak üzere söze hitâm veririm.

Bâkī her hâlde Hazret-i Hak ve erenler ve pîrim Hâce Sâminî hazerâtı mu`în ve nasîriniz olsun `azîzim.

Ve's-selâmu `aleyküm evvelen ve âhiren.

23 Ramazânü'l-mübârek [1]340 [20 Mayıs 1338/20 Mayıs 1922]

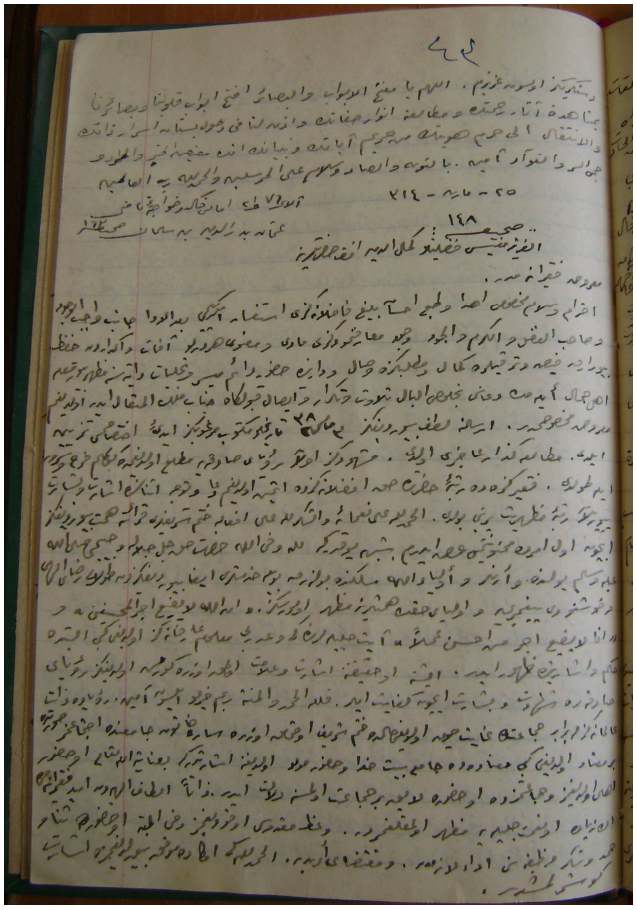
Hâk-i der-i Hâce Sâminî

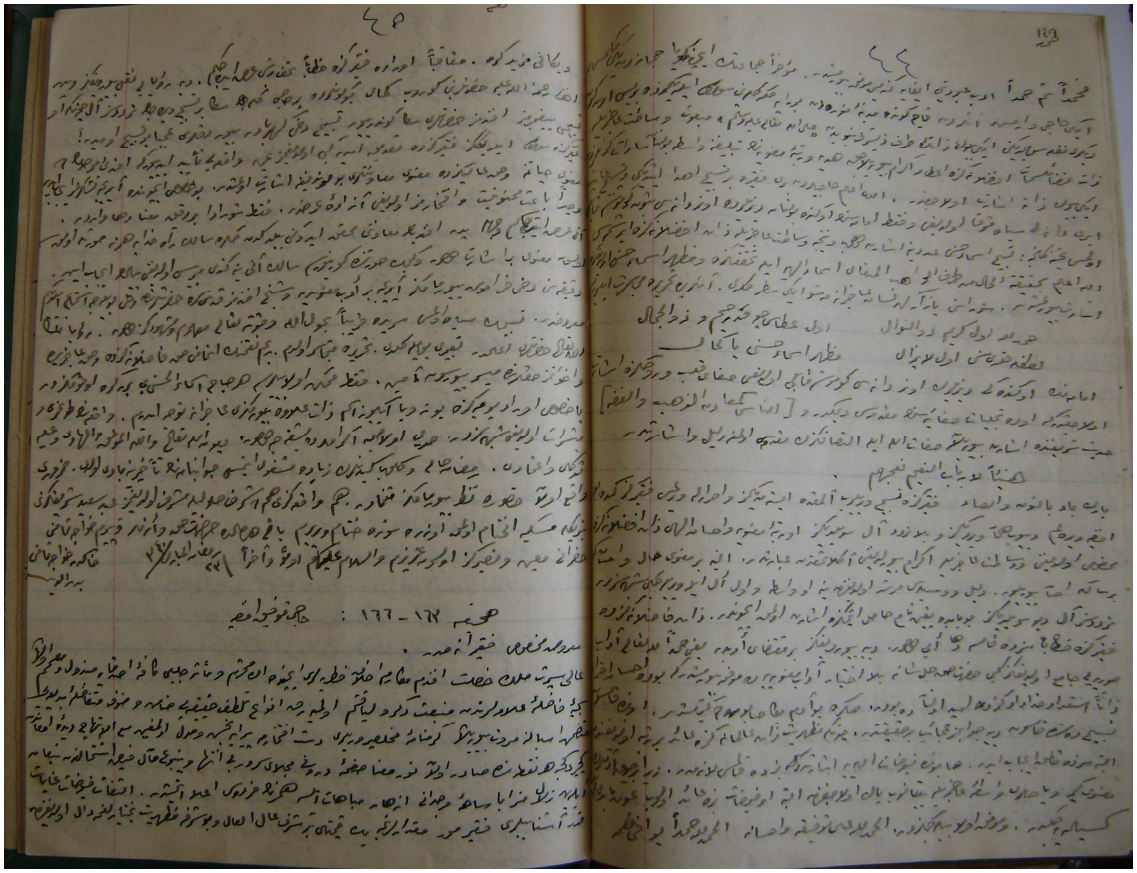
Bedrüddîn

---

[36] Hâce Mahmûd Sâminî.

[37] Allah Teâlâ'nın yardımıyla. Başarıya ulaştıran ve hidâyete sevk eden Allah'tır. O'na tevekkül ettim, O'na dayandım.

Kaynaklar:

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (thk. Ahmed M. Şâkir- Hamza Ahmed ez-Zeyn), I-XX, Kahire 1995.

Ahmed Hilmî, "Fâzıl-ı Şehîr Abdülhamîd Hamdî Efendi Rahmetullâh", *Cerîde-i Sûfiyye,* XXIV/7 (İstanbul 1330), s. 6-7.

Algar, Hamid, "Hâlid el-Bağdâdî", *DİA,* İstanbul 1997, XV, 283-285.

Aydoğmuş, Günerkan, *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, Elazığ 1998.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri,* I-III, İstanbul 1333.

İnal, İbnülemîn Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şâirleri,* I-IV, İstanbul 1988.

Karataş, Ahmet, "Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* 49 (İstanbul 2015), 29-125.

Karataş, Ahmet, "Kemâleddin Harputî Efendi'nin Şiirleri", *Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi,* sy. 50 (İstanbul 2016), s. 71-135.

Kemâleddin Harputî, "Bir Nâme-i Belîğ", *Cerîde-i Sûfiyye,* XXIV/8 (İstanbul 1330), s. 8-9.

Kemâleddin Harputî, "Bir Nâme-i Belîğ-i Hakāik-ihtivâ", *Cerîde-i Sûfiyye,* XXIV/19 (İstanbul 1330), s. 3-4.

Kemâleddin Harputî, *Kasîde-i Münferice'nin Tahmîsiyle Beraber Türkçe Şerhidir,* Ma`mûretü'l-azîz 1317.

Kıyak, Abdulkadir, *Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması,* (doktora tezi, 2010), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mecmûa, Ankara Üniversitesi Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 38182.

Mecmûa, AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 89.

Mustafa b. el-Hac Mustafa Mihâlicî, *Şerhu şevâhidi'l-Kâfiye ve'l-Câmi*, yy., ty.

Müslim, *el-Câmi`u's-sahîh,* I-II, Riyâd 2006.

Osman Bedreddin Erzurumî, *Gülzâr-ı Sâminî: Mektûbât* (haz. Ülker Yeniacun), I-II, İstanbul 2006.

Osman Bedreddin Erzurumî, *Gülzâr-ı Sâminî: Sohbetler,* I-II, İstanbul 1993.

Sunguroğlu, İshak, *Harput Yollarında,* I-IV, İstanbul 1958-1968.

Weismann, Itzchak, *Nakşibendilik* (trc. İrfan Kelkitli), İstanbul 2015.